

Ahîlik ve Erzurum

Mehmet EVREN¹

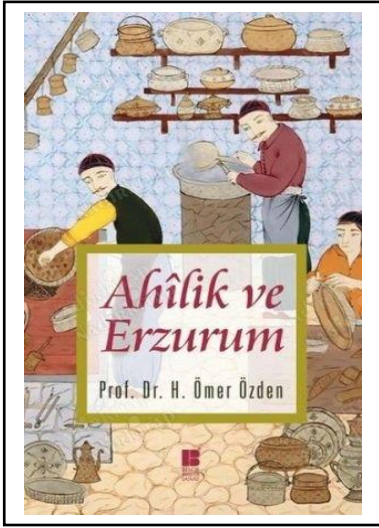
Kitap Hakkında Bilgi

Yayınevi: Bilge Kültür Sanat Yayınları

Basım Yılı: 2017

ISBN: 9786059521253

Akademik çalışmalarını Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak sürdüren Prof. Dr. H. Ömer Özden'in *varlık, bilgi, değer, siyaset, sanat, tarih ve kültür* konuları gibi pek çok alanda çalışması bulunmaktadır. Özden'in kaleme aldığı ve bu yazıda tanıtmaya çalışacağımız *Ahîlik ve Erzurum* adlı kitap felsefe ve

din başta olmak üzere tarih, edebiyat, siyaset, iktisat, sosyoloji alanlarıyla da bağ kuran disiplinler arası bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada Ahî Evran (1171-1261)'ın şahsiyeti ve onun liderliğinde kurulan ahîlik teşkilatı üzerine derinlemesine bir araştırma ve değerlendirme yapılmıştır. Öyle ki bu çalışmada yapılan saha araştırmaları sosyoloji disiplini kapsamındayken toplum ve devlet düzenine yer verilmesi tarih ve siyaset alanına güzel bir misaldir. Kitap ahîlik ve Ahi Evran hakkında genel bir çalışma olmanın yanı sıra aynı zamanda spesifik olarak Erzurum'da ahîlik kültürü üzerine kapsamlı bir araştırma da içermektedir.

Şekil 1 *Ahîlik ve Erzurum*, (2017)

Yazar, *Ahîlik ve Erzurum* başlıklı kitabını, “Ahî Evran ve Ahîlik Teşkilatı” ve “Erzurum'da Ahîlik” olmak üzere iki ana başlık altında incelemiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde yazar, “Ahmet Yesevî (1093-1166), Hacı Bektaş Velî (1209-1271), Yunus Emre (1241-1320) gibi Ahî Evran'ın da bu topluma mal olmuş önemli bir şahsiyet” olduğunu ifade eder (Özden, 2017, s.7). Ahî Evran'ın önderliğinde kurulan Ahîlik teşkilatının, “13. ve 14. asırlarda Anadolu'da kurulup gelişen bir esnaf teşkilatı” olduğunu belirten Özden, bu teşkilatı oluşturan ahîlerin tarihi açıdan taşıdıkları öneme de değinmektedir. Bu bağlamda yazar ahîlerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli katkıları bulunduğunu da vurgulamaktadır (Özden, 2017, s.26, 29).

Ahîlik teşkilatı hakkındaki bilgilerin kaynağında fütüvvetnameler ve ahî şecerelerinin olduğunu belirten Özden, “fütüvvet” ve “ahî” gibi terimlerin sözlük anlamalarına ve etimolojilerine

¹ Aksaray Üniversitesi, mehmet_efesus@hotmail.com ORCID: 0000-0003-3237-7526

değinererek okuyucuya kolaylık sağlamaktadır. Buna göre sözlükteki karşılığı “*gençlik, delikanlılık, mertlik, yiğitlik, fedakârlık, mürüvvet, yardımseverlik*” gibi anlamlara gelen fütüvvet sözcüğünün Arapça ‘feta’ kelimesinden türediği bilgisine yer veren Özden, Arapçada kardeşlik anlamında olan ahî sözcüğünün ise Türkçedeki *eli açıklık, konukseverlik, mertlik, koçaklık, yiğitlik, alplik* anlamlarına gelen “akı” teriminden alıntılandığı görüşünü kabul etmektedir (Özden, 2017, s.27). Kitapta Ahi Evran’ın, “fütüvvet” ve “ahî” sözcüklerinin *fedakârlık, yardımseverlik, mertlik, yiğitlik* gibi anlamlarını öne çıkarılarak bu değerlerin toplumun inşasında ve toplumsal ilişkilerdeki önemi vurgulanmıştır.

Çalışmada ahîliğin önemli değerleri olarak *misafirperverlik, dayanışma, emek* gibi... (Özden, 2017, s.35-37) kavramlara değinilmektedir. Kitapta konu yalnızca tarihi bağlamı içinde ele alınmayıp ilgili yapıların günümüz olgularıyla irtibatı üzerine de yorumlar yapılmıştır. Bu itibarla ahilik teşkilatının günümüz tüketici derneklerinin ilk örnekleri olarak değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur (Özden, 2017, s.60). Çalışmasında tüketici haklarının geçmişinden bahseden yazar, Ahî birliklerinin, işyerlerinde çalışanlarla onları çalıştıranlar arasında olabilecek anlaşmazlıklar konusunda etkin rol oynadığını ve günümüzdeki sendikalar gibi bir işlev gördüklerini de ifade eder (Özden, 2017, s.61). Özden’in dikkat çektiği bu durum günümüzdeki sendikaların işlevselliğini tartışmaya açması noktasından önem arz etmektedir. Zira o dönemin işçi-iş veren hukuku anlayışıyla günümüz sendikacılık anlayışını karşılaştırma olanağı sağlamaktadır. Bilhassa ahî birliklerinin işçi-iş veren ilişkileri ve çalışanların sosyo-ekonomik kazanımlarını nasıl gözettikleri hakkında bilgi vermektedir.

Bu bağlamda Özden, “üreticilerin ve yanlarında çalışanların haklarını korumak için dünyanın ilk toplu sözleşmesinin 13 Temmuz 1766 tarihinde Kütahya’daki seramik üreticileriyle onların yanlarında çalışanlar arasında imzalandığına” (Özden, 2017, s.61) dikkat çekmekte ve belgesini de sunmaktadır.

Eserde temas edilen başka bir konu da ahîlikte yöneticilerin hangi yolla belirlendiği ve geçiş esnasında nasıl bir tören/seremoni yapıldığına dairdir. Yazar özellikle yönetici seçiminde liyakatin olmazsa olmaz şart olduğunu ifade eder. Bu yüzden yöneticilerin ehliyet sahibi kimselerden oluştuğunu söyler (Özden, 2017, s.39,41). Nitekim bu durum esnafın yaptığı işlerin denetim ve gözetim işinin yürütülmesinde önem arz etmektedir. Bununla birlikte Özden, “aynı meslekten olan kişilerin, yanlış iş yapan meslektaşlarından şikâyetçi olabileceği gibi tüketicilerin de esnafı şikâyet edebildiklerini” (Özden, 2017, s.40) ifade eder. Elbette bu durum güven, huzur ve adaletin tesisinde önemli bir faktördür. Yazar, bu kitapta sosyo-kültürel ayrıntılara da değinmektedir.

Özden’e göre ahîliğin dünya görüşünde, konukseverliğin, ikramda bulunmanın oldukça önemli yeri vardır. Özden, bu duruma örnek olarak 14. asırda Anadolu’da pek çok yerleşim yeri gezen seyyah

İbn Battuta'nın ahîlikle ilgili "Memleketlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacak yerlerini sağlama, ihtiyaçlarını giderme... gibi konularda bunların eş ve benzerlerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir" (Özden, 2017, s.31) görüşlerine yer vermektedir.

Diğer taraftan Özden, bu kitapta ahîlikteki iş ahlakının en önemli ilkelerinden olan *dayanışma, çalışma, kanaatkâr olma, dürüstlük* vb. değerlere değinmektedir (Özden, 2017, s.49-61). Yazar bu çalışmada ahîlikteki iş ahlakının önemine değinerek aslında toplumun ilerlemesinde ahlakî kuralların ne kadar değerli olduğunu vurgulamıştır.

İçerik yönünden zengin olan bu çalışmada Özden, ahîliğin günlük dile pek çok deyim kazandırdığından da söz etmektedir. Kitapta Ahîlerin Türkçeye kazandırdığı deyimlere örnek olarak "işin püf noktası", "pabucu dama atılmak" ve "iflas topunun atılması" (Özden, 2017, s.63-64) ifadeleri anılmaktadır.

Yazar, çalışmanın ikinci bölümünde geçmişten günümüze Erzurum'da ahîlik konusunu ele almaktadır. Özden, Erzurum'dan bahsederken bilhassa Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)'ın *Beş Şehir* adlı eserine ve Tanpınar'ın çocukluğundaki Erzurum'u anlatışına değinerek o yıllarda şehirde ahîliğin hâlâ canlılığını koruduğuna dikkat çekmektedir (Özden, 2017, s.69-70). Özden, Tanpınar'dan "Erzurum'un Ortaçağ'ın kapanıp yeni bir çağa başladığında da ticari önemini koruduğunu ve Türkiye'nin üçüncü büyük gümrüğü olduğu" (Özden, 2017, s.78) ifadesini de nakletmektedir.

Yazar özellikle Erzurum'da ahîlik konusunu hazırlarken saha araştırmaları yapmıştır. Unutulmaya yüz tutmuş meslekleri ehlinden dinlemiş ve bu kayıtlara çalışmasında yer vermiştir. Çünkü Özden'e göre, *geçmişte bir ahî şehri olmasına rağmen Erzurum'da ahîlik konusunda ne bir bilimsel araştırma yapılmıştır ne de herhangi bir eser yayınlanmıştır* (Özden, 2017, s.7). Dolayısıyla eldeki çalışma, bu eksikliği gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle orijinal bir çalışma olarak nitelendirilebilir.

Kitabın sonuna konuyla ilgili ekler konulması ve metin içerisinde geçen anlaşılması güç terimler için sözlük eklenmesi de ayrıca önemlidir. Örneğin ekler kısmında Ek-1'de yer alan "Erzurum'da Bulunan Ahî Şecerenâmesinin Günümüz Alfabesine Aktarılmış Hali", (Özden, 2017, s.127) Ek-2'de "Erzurum'da Bulunan Ahî Şecerenâmesi'nin Aslı" Ek-4'te yer alan "Kütahya'da imzalanan ilk toplu iş sözleşmesi" (Özden, 2017, s.137) bulunmaktadır. Sözlük kısmında ise birçok eski sözcüğün günümüzdeki karşılıklarına yer verilmiş olması da okuyucu açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak dili sade ve anlaşılır olan bu kitap, pek çok disipline katkı sunacak bir çalışmadır. Bilhassa "Erzurum ve Ahîlik" kısmı literatürde yeni olması bakımından önemlidir. Diğer taraftan bu

Çalışma akademik bir araştırma ve inceleme kitabı olmakla birlikte içerdiği çok yönlülüğü bakımından geniş bir alana hitap eden önemli bir kitaptır.

KAYNAKÇA

Özden, H. . (2017), *Ahîlik ve Erzurum*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.